

MUTAFFİFİN SÜRESİ

Mutaffifin süresinin ilk âyetleri

bını verme şeklinde belirlenir. Bu arada ebedî hayatta barınacakları yerin cehennem olacağı da vurgulanır (âyet 7-17).

Sürenin ikinci bölümü, Allah'a ve resulüne itaat edenlerin amel defterlerinin Allah'a yakın kulların müşahede edebileceği mütena bir yerde (illiyîn) bulunacağını haber veren âyetlerle başlar (âyet 18-21). Ardından bunlar için cennette hazırlanan mutlu hayatın tasvirine yer verilir (âyet 22-28) ve özellikle cennet ehline sunulacak misk kokulu bir nevi meşrubattan söz edilirken Allah'a yakın kullara (mu-karrebîn) tesnîm katkılı bir içecek verileceği belirtilir. Tesnîm, bazı müfessirlerce "mahiyeti bilinmeyen bir içecek" diye nitelendirilirken bazıları bunu "yukarıdan akıp gelen en değerli kaynak" diye yorumlamıştır (Taberî, XXX, 134-136; Fahrreddin er-Râzî, XXXI, 101). Bölümün son kısmında, İslâmîyet'in Mekke'de geçen ilk dönemlerinin fitrî-insanî duyguları körelmiş ve işledikleri günahlar yüzünden kalpleri kararmış (âyet 14) küstah kimselerin zayıf durumda bulunan müminlerle alay ettikleri, kıyamet gününde ise bu iki zümrenin konum değiştireceği ve müminlerin kâfirlerle alay edeceği bildirilir (âyet 29-36).

Mutaffifin süresinde, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren ortaya çıkıp süregelen hak ehli ile bâtil taraftarları arasındaki mücadelenin Asr-ı saâdet'te cereyan eden bazı sahnelerine temas edilmekte, her iki zümrenin âhiretteki âkibetleri hakkında kısa tasvirler yapılmaktadır. Dünya hayatının sonuna kadar devam edeceği şüphesiz olan bu mücadele genel karakteri itibarıyla zamanımızda da sürmekte ve basiret sahibi müminler bu durumu müşahade etmektedir.

Bazı kaynaklarda yer alan, "Allah, Mutaffifin süresini okuyan kişiye kıyamet gü-

nünde ağız mühürlenmiş lezzetli bir içecek ikram eder" meâlindeki hadisin (meselâ bk. Zemahşerî, IV, 233) sahih olmadığı anlaşılmaktadır (Muhammed et-Trablusî, II, 726). Musa Öziş *Mutaffifin Süresi Tefsiri* adıyla yüksek lisans çalışması yapmıştır (1997, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "tfî" md.; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemîl el-Attâr), Beyrut 1415/1995, XXX, 134-136; Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl*, Kahire 1379/1959, s. 253; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 233; Fahrreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, Beyrut 1410/1990, XXXI, 101; İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'ân*, IV, 483-487; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedîdî'z-za'f ve'l-mevzû' ve'l-vâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekâr), Mekke 1408, II, 726; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, Beyrut 1421/2000, XXX, 384; İlyas Üzümlü, "İlliyîn", *DİA*, XXII, 123-124.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

MUTAFZÂDE AHMED EFENDİ

(bk. AHMED EFENDİ, *Mutafzâde*).

MUTAHHARÎ, Murtazâ

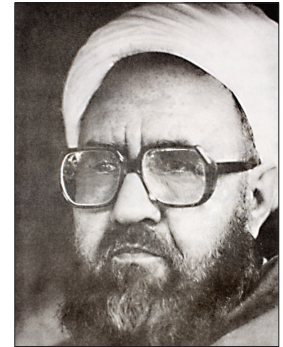
(مرتضى مطهري)

(1920-1979)

İran İslâm Devrimi'nin
gerçekleşmesinde önemli rolü olan
Şîî âlimi.

2 Şubat 1920'de Meşhed'e bağlı Ferîmân'da doğdu. İlk öğrenimini tamamladıktan sonra 1932'de Meşhed'e gidip klasik medrese tahsili gördü. 1937'de Kum'a geçerek Havza-i İlmiyye'ye kaydoldu. On beş yıl kadar devam eden öğrenimi süresince Hüccet Kühkemerî, Muhammed ed-Dâmâd, Mehdi el-Âştiyânî, Mirzâ Ali eş-Şirâzî, Ahmed el-Hânsârî, Rızâ el-Gülpâyigânî ve Seyyid Sadreddin es-Sadr gibi âlimlerden ders aldı. 1941 yılından itibaren Humeynî'nin derslerine katılmaya başladı ve ondan fıkıh, felsefe, tasavvuf (irfan) alanlarında istifade etti. Şîî düşüncesi açısından önemli olan Molla Sadrâ'nın *el-Hikmetü'l-müte'âliye* (*el-Esfârü'l-erba'a*) ve Hâdî-i Sebzevârî'nin *Şerh-i Manzû-me*'si gibi temel metinleri okudu. Ayrıca Burûcirdî'den fıkıh tahsil ederek müctehid payesine ulaştı. 1950'lerde Muhammed Hüseyin Tabâtabâî ile temas kurdu; başta İbn Sînâ'nın *eş-Şifâ*' adlı eseri olmak üzere klasik İslâm felsefesiyle ilgili önemli metinleri inceledi ve bu metinlerin tartışıldığı programlara katıldı.

Temel İslâmî ilimlerin yanı sıra aklî ilimlerde de yetişen Mutahharî 1952'de Kum'dan ayrılıp Tahran'a geldi. Burada bir taraftan *Uşûl-i Felsefe* adlı eserinin telifine devam ederken diğer taraftan Mervî Medresesi'nde ders okuttu. 1954 yılında Tahran Üniversitesi'ne bağlı İlahiyat Fakültesi'nde İslâm düşüncesi alanında ders vermeye başladı. Bu yıllarda Tahran, Şiraz, Meşhed ve Abadan gibi şehirlerde konferanslara katıldı, yeni nesillere İslâmî konuları daha açık bir üslûpla anlatmaya çalıştı. Bu konuşmaların çoğu kitap halinde yayımlanarak geniş kitlelere ulaştırıldı. Mutahharî'nin İran şahı ve rejimi karşısındaki ilk kesin tavrı 15 Hurdâd ayaklanmasında (6 Haziran 1963) görüldü. Humeynî'nin tutuklanması üzerine başta Tahran ve Kum olmak üzere İran'ın büyük şehirlerinde halkın yaptığı gösteriler esnasında şah aleyhinde ateşli bir konuşma yaptı ve o akşam birçok âlimle birlikte tutuklandı. Kırk üç günlük hapis hayatından sonra daha da güçlenmiş olarak mücadeleye devam etti. Devrimin taban bulmasında önemli faaliyetler gerçekleştiren Hüseyinye-yi İrşâd teşkilâtıyla temasa geçti; 1965'lerde bu kurumun önde gelen isimlerinden biri oldu. Ancak kurumun diğer bir önemli ismi olan Ali Şeriatî ile fikrî ve siyasi anlaşmazlığı yüzünden ilişkilerini zaman içinde kesti. Humeynî'nin siyasi çizgisi etrafında mücadelesini sürdürdü. 1966 yılından itibaren zamanın değiştiği ve İslâm'ın bütün dönemleri kuşatan bir yapıya sahip olduğu düşüncesi etrafındaki sohbetleri büyük ilgi gördü ve kitap halinde basıldı. Mutahharî'nin 1965'te Necef'e gönderilen Humeynî ile ilişkilerini devam ettirmesi Humeynî'nin en önemli temsilcilerinden biri olarak anılmasına yol açtı. Humeynî'nin önderliğinde gelişen siyasi faaliyetin halk içinde giderek destek bulmasında konferans, yazı ve derslerinin büyük etkisi oldu. Devrimden birkaç ay önce Paris'te Humeynî'yi ziyareti esnasında Şûrâ-yı İnkılâb-ı İslâmî'yi kurma teklifi aldı. Ge-

Murtazâ
Mutahharî

rek şûranın kurulması gerekse devrimin başarıya ulaşması ve Humeynî'nin İran'a dönmesi sürecinde Humeynî ile devlet kurumları arasında koordinatör olarak görev yaptı. Murtazâ Mutahharî 1 Mayıs 1979 tarihinde devrim muhalifi Furkân grubu üyelerince girilen suikast sonucu öldürüldü ve Kum şehrinde toprağa verildi (geniş bilgi için bk. *Cevle*, s. 141-190).

Ali Şeriatî ile birlikte İran İslâm Devrimi'nin fikrî şahsiyeti olarak kabul edilen Mutahharî, Havza-i İlmiyye ile üniversite, nazarî bilgilerle pratik hayat ve dinî ilimlerle aklı ilimler arasında bağlantı kurmayı başarmış bir âlimdir. Küçük yaştan itibaren felsefeye özel ilgi duymuş, yeni felsefî akımların yanı sıra eski İslâm filozoflarının metinlerini inceleyerek geniş bir birikim elde etmiştir. Bu birikimi fikrî ve irşadî nitelikli bütün eserlerine yansıtmıştır. Klasik İslâm felsefesinin eski Grek düşüncesinin devamı olmadığını ifade eden Mutahharî, bunun aksini iddia edenlerin İslâm felsefesinin kaynaklarını bilmediklerini söylemektedir. Mutahharî, felsefî ekoller olarak Meşşâilik ve İsrâkiliğin yanında kelâm ekollerini ve tasavvufî hareketleri de zikretmektedir. Ona göre İslâm düşüncesindeki bu dört ekolü Molla Sadrâ kendi felsefesinde birleştirmiş ve buna Hikmet-i Mûteâliye adını vermiştir (*İslâm İlimleriyle Tanışma*, s. 161-174). Felsefî anlayışında Molla Sadrâ'nın çizgisini takip etmiştir. Bu sebeple bazı müellifler onun felsefeye ilgili çalışmalarının iyi bir derlemeden ibaret olduğunu söylemektedir (Zekî el-Mîlâd, s. 196).

Mutahharî'nin öne çıkan özelliği toplumsal problemlere karşı gösterdiği duyarlılıktır. Yirmi yıldan fazla süren yazı hayatında temel gayesinin İslâm'la ilgili olarak ortaya çıkan problemlere ve sorulara cevap vermek olduğunu söyleyen Mutahharî bir taraftan iyi yetişmiş kimselerin eksikliği, diğer taraftan Batı emperyalizminin tesiriyle dinin doğru biçimde anlatılmadığını, kendisinin bütün faaliyetinin bu alanda yoğunlaştığını belirtmektedir ('*Adl-i İlâhî*', s. 9-10). Onun bu çabası inanç, amel ve siyaset eksenli bütün yazılarında görülmektedir. Nitekim materyalizmle ilgili kitabında, konuyu teorik çerçevede ele almak yerine materyalizmin İran'da güçlenmesi karşısında duyduğu rahatsızlığı dile getirir ve eserini bu fikirleri çürütmek üzere telif ettiğini söyler ('*İlel-i Girâyış be Mâddigerî*', s. 1-5). Mutahharî çeşitli konuşmaları sırasında kendisine sorulan kader, şer problemi, müslüman olmayan iyi insanların uhrevî durumu gibi sorulara verdiği ce-

vaplardan oluşan kitabında Şîa kelâmından yararlanmakla birlikte daha çok felsefî bakışı merkeze almış, belli bir esneklik içinde muhatapları geleneksel çizgi doğrultusunda akli ve nakli açıdan ikna eden bir yöntem kullanmıştır (*el-İnsân ve'l-ka-der*, s. 62-65; '*Adl-i İlâhî*', s. 16-32, 151 vd., 307 vd.).

Toplumdaki değişim dinamikleriyle İslâm'ın değişmez ve değişebilir hükümleri arasındaki ilişkiler üzerine tahliller yapan Mutahharî, Ca'ferî mezhebinin usulü çerçevesinde aklın şer'î delillerden biri olduğunu, ihtihad müessesesini canlı tutmak gerektiğini, vahyi gönderenle tabiattaki kanunları koyanın aynı yaratıcı olduğunu, dinin insanın temel ihtiyaçlarına uygun hükümler koyduğunu, bütün bunlar dikkate alındığında İslâm'ın ferdî ve içtimai meseleleri çözmeye yeteceğinin anlaşıldığını belirtmiştir (*Hâtemiyyet*, s. 123-135). Siyasî düşünceleri itibarıyla Mutahharî velâyet-i fakih görüşünü benimsemiş ve Humeynî'nin önderliğinde bu görüşün yönetimde uygulanması sürecine önemli katkılar yapmıştır. Ona göre adalet, ancak İslâm'ın evrensel ilkeleriyle dengelenmiş durumdaki özgürlüklerin sağlanmasıyla gerçekleşir. Müctehidler, hayatın akışı içinde ortaya çıkan ihtiyaçları göz önünde bulundurarak gerekli çözüm yollarını bulmakla yükümlüdür. Diğer taraftan İslâm'ın ekonomik anlayışı sosyalizmden ve kapitalizmden farklı karakterde olup özel mülkiyete imkân veren fakat toplumsal adaleti de temin eden prensiplere sahiptir (geniş bilgi için bk. *Pirâmûn-ı İnkılâb-ı İslâmî*, s. 23 vd., 77 vd., 122 vd., 140 vd.; ayrıca bk. Eliaçık, III, 247-251).

Eserleri. Devrimin merkezî şahsiyetlerinden biri olması sebebiyle Mutahharî'nin eserleri İran İrşad Bakanlığı bünyesinde oluşturulan tercüme heyeti tarafından Avrupa, Asya ve Afrika dillerine çevrilmiştir. Bu çevirilerin en azından bir kısmında Şii unsurlarının azaltılması yönünde bir tasarruf görülmektedir. Başlıca çalışmaları şunlardır: 1. *Uşûl-i Felsefe ve Reviş-i Realisim*. Felsefenin temel konularının ele alındığı bölümlerle Tabâtabâî'nin derslerindeki felsefî tartışmaların aktarıldığı bir kitaptır (I-IV, Kum 1332-1350 hş.). Eserin ilk bölümleri Türkçe'ye çevrilmiştir (*Felsefe Dersleri*, trc. Ahmet Çelik, I-II, İstanbul 1995-1999). 2. *Dâstân-ı Râstân*. Daha çok Şii hadis kaynaklarından hareketle dikkat çekici olayların güzel bir üslûpla yorumlandığı bir kitaptır (I-II, Kum 1342 hş.; *Doğruların Öyküsü*, trc. Mehmet Kanar, baskı yeri yok, 1977; Tahran 1983). Esere 1966

ylında UNESCO tarafından ödül verilmiştir. 3. *Nizâm-ı Hukûk-ı Zen der İslâm*. Bu çalışmada evlenme, boşanma, miras, geçici nikâh gibi konular etrafında gelişen tartışmalar akli temellendirme çerçevesinde ele alınmaktadır (Kum 1345 hş.; Tahran 1369 hş., Arapça tercümesi *Hukûku'l-mer'e fi'n-nizâmî'l-İslâmî*, trc. Haydar Âl-i Haydar, Küveyt 1406/1986). 4. '*Adl-i İlâhî*'. Şîa'nın iman esaslarından biri olan adl ilkesiyle felsefedeki şer problemini tahlil eden bir eserdir (Kum 1349 hş.; Tahran 1372 hş.; *Adl-i İlâhî*, trc. Hüseyin Hatemi, İstanbul 1988). 5. '*İlel-i Girâyış be Mâddigerî*'. İran'da materyalizme yönelme sebeplerini ele alan eser bu akımı akli, felsefî ve dinî delillerle eleştirmektedir (Kum 1350 hş.; *Materyalizme Eğilim Nedenleri*, trc. Kasım Seyyidoğlu, İstanbul 1991). 6. *Mukaddime ber Cihânbinî-yi İslâmî*. İslâm'ın sosyal yönünü tevhid temeli üzerinde ele alan bir çalışmadır (I-III, Kum 1357 hş.; Tahran 1372 hş.; *Tevhidi Dünya Görüşü*, I-II [mütercimi gösterilmemiş], İstanbul 1981). 7. *İslâm ve Mukteziyyât-ı Zamân*. Müellifin İslâmî hükümlerin zamanla sınırlı olup olmadığı konusundaki sohbetlerinin kitap haline getirilmiş şeklidir (Tahran 1362 hş.; *İslâm ve Değişim*, trc. Burhanettin Dağ, Ankara 2000). 8. *Mes'ele-i Hicâb*. Kadının örtünmesine dairdir (Tahran 1368 hş.; *Hicâb*, trc. Mücteba Âmir, İstanbul 1999). 9. *Hamâse-i Hüseynî*. Kerbelâ Vak'ası ile ilgili halk arasındaki yanlış bilgilere dikkat çeken bir çalışmadır (Tahran 1368 hş.; *Hüseyinî Yiğitlik*, trc. Hasan Kanaatlı, İstanbul 1991). 10. *Âşinâyî be 'Ulûm-i İslâmî* (Tahran 1369 hş.). Eserin mantık ve felsefeye ayrılan iki bölümü Türkçe'ye çevrilmiştir (*İslâm İlimleriyle Tanışma*, trc. İslâmî Kültür ve İlişkiler Merkezi Tercüme Grubu, Tahran 1997). 11. *Hatm-i Nübüvvet*. Bazı baskılarında *Hâtemiyyet* olarak da anılan eserde peygamberlik müessesesinin Hz. Muhammed'le sona ermesine bağlı olarak ortaya çıkan konular ve ulemânın dindeki rolü ele alınmaktadır (Tahran 1370 hş.; *Hâtemiyyet*, trc. Şamil Öcal, Ankara 1989). 12. *İnsân ve İmân* (Tahran 1371 hş.). 13. *Târîh ve Câmî'a* (Tahran 1372 hş.; *Tarih ve Toplum*, trc. Arif İrfanoğlu, İstanbul 1985). 14. *Ahlâk-ı Cinsî der İslâm ve Cihân-ı Garbî* (Tahran 1372 hş.; *İslâm'da ve Batı'da Cinsel Ahlâk*, trc. M. Selâm, Tahran 1406/1985). 15. *Felsefe-i Ahlâk* (Tahran 1372 hş.; *Ahlâk Felsefesi*, trc. M. Recai Elmas, İstanbul 1990). 16. *İnsân der Kur'ân* (Tahran 1373 hş.; *Kur'an'da İnsan*, trc. Bahri Akyol, Tahran 1997). 17. *Seyrî der*

MUTAHHARÎ, Murtazâ

E'imme-i Ethâr 'aleyhimüsselâm (Tahran 1373 hş.). **18. İnsân-ı Kâmil** (Tahran 1373 hş.). **19. Ta'lim ve Terbiyet der İslâm** (Tahran 1373 hş.). **20. Cihâd** (Tahran 1373 hş.). **21. Nazarî be Nizâm-ı İktisâd-ı İslâmî** (Tahran 1374 hş.; *İslâm İktisadının Felsefesi*, trc. Kenan Çamurcu, İstanbul 1995). **22. Pîrâmûn-ı İnkılâb-ı İslâmî**. Müellifin İran İslâm Devrimi'yle ilgili yazı ve konuşmalarının bir araya getirilmiş şeklidir (Tahran 1374 hş.; *İslâm Devrimi*, trc. Ali Emiroğlu, İstanbul 1981). **23. 'İrfân-ı Hâfız**. Hâfız-ı Şîrâzî'nin tasavvufi yorumlarını aktaran bir eserdir (Tahran 1374 hş.; *Hâfızda İrfân*, trc. Nihal Çankaya, İstanbul 1997). **24. İmdâdhâ-yi Gaybî der Zengî-i Beşer**. Dört konuşma ile gazetede yayımlanmış bir makalesinden oluşmaktadır (Tahran, ts.; *Gaybî Yardımlar*, trc. Fuat Alaybeyoğlu, İstanbul 1993). **25. Seyrî der Sîre-i Nebvî** (Tahran 1378 hş.; eserleri hakkında geniş bilgi için bk. *Yâdnâme-i Üstâd-i Şehîd*, s. 435-552).

BİBLİYOGRAFYA :

Murtazâ Mutahharî, *'İleli Girâyış be Maddî-gerî*, Kum 1350 hş., s. 1-5; a.mlf., *el-İnsân ve'l-kader* (trc. M. Ali et-Teshîrî), Tahran 1404, s. 62-65; a.mlf., *Huquku'l-mer'e fi'n-nizâmi'l-İslâmî* (trc. Haydar Âl-i Haydar), Küveyt 1406/1986, s. 41 vd., 119 vd., 233 vd.; a.mlf., *'Adl-i İllâhî* (trc. Hüseyin Hatemi), İstanbul 1988, s. 9-10, 16-32, 151 vd., 307 vd.; a.mlf., *Hâtemiyyet* (trc. Şamil Öcal), Ankara 1989, s. 123-135; a.mlf., *Pîrâmûn-ı İnkılâb-ı İslâmî*, Tahran 1374 hş., s. 23 vd., 77 vd., 122 vd., 140 vd.; a.mlf., *İslâm İlimleriyle Tanışma*, Tahran 1997, s. 161-174; a.mlf., *Hicâb* (trc. Müctebâ Âmir), İstanbul 1999, s. 17 vd., 65 vd., 132 vd.; M. Vâizzâde Horâsânî, "Seyrî der Zindegî-yi 'İlmî ve İnkılâbî-yi Üstâd-i Şehîd Murtazâ Mutahharî", *Yâdnâme-yi Üstâd-i Şehîd Murtazâ Mutahharî* (nşr. Abdülkerîm Sürüş), Tahran 1360 hş./1981, s. 319-380; "Fihrist-i Âşâr-i Üstâd-i Şehîd Murtazâ Mutahharî", a.e., s. 435-552; *Cevle fi hayâtî's-sehid Mutahharî*, Beyrut 1413/1992, s. 141-192, ayrıca bk. tür.yer.; Ali Rîzâ Tahrânî, *Temsilât ve Teşbihât der Âşâr-ı Üstâd-i Şehîd Mutahharî*, Kum 1375 hş., tür.yer.; Ali Devvânî, *Hâtrât-ı Men ez Üstâd-i Şehîd Mutahharî*, Tahran 1375 hş., tür.yer.; Ali Bâkî Nasrâbâdî, *Remz-i Muvaffakiyyet-i Üstâd Mutahharî*, Kum 1377 hş., tür.yer.; a.mlf., *Fihrist-i Mevzû'î-yi Kütüb-i Üstâd Mutahharî*, Kum 1377 hş., tür.yer.; R. İhsan Eliaçık, *İslâm'ın Yenilikçileri*, İstanbul 2002, III, 234-259; Zekî el-Milâd, *Mine't-türâş ile'l-ictihâd*, Dârülbeyzâ 2004, s. 173-199; J. G. J. Haar, "Murtaza Mutahharî (1919-1979): An Introduction to His Life and Thought", *Persica*, XIV (1991-92), s. 1-20; Hamid Algar, "Mutahharî", *EP* (İng.), VII, 762-763.

İLYAS ÜZÜM

MUTARRAF

(المطرف)

Secileri aynı olan kelimeler arasında
vezin farklılığı bulunan seci türü
(bk. SECİ).

MUTARRİF b. ABDULLAH

(مطرف بن عبدالله)

Ebû Abdillâh Mutarrîf b. Abdillâh
b. eş-Şihhîr el-Harâşî el-Âmirî el-Basrî
(ö. 95/713-14)

Muhaddis tâbiî.

Kardeşi Yezîd b. Abdullah'ın, kendisinin 21'de (642) doğan Hasan-ı Basrî'den on yaş büyük olduğunu, ağabeyi Mutarrîf ile kendi arasında da on yaş fark bulunduğunu söylemesinden Mutarrîf'in 2 (624) yılı civarında doğduğu anlaşılar. Babası, Benî Âmir b. Sa'saa'nın bir kolu olan ve halkının çoğu Basra'da yaşayan Benî Harîş'e mensup bir sahâbî idi. Resûl-i Ekrem'in huzuruna ilk defa Benî Âmir b. Sa'saa heyetiyle birlikte gelmiştir (*Müsned*, IV, 25). Resûlullah'ın arkasında namaz kılması ve ondan hadis rivayet etmiştir. Kardeşi Yezîd b. Abdullah da Hz. Âişe ve Ebû Hüreyre gibi sahâbîlerden hadis nakletmiş ve rivayetleri *Kütüb-i Sitt*e'de yer almıştır. Diğer kardeşi Hânî, Hânî'nin oğlu Abdullah ve kendi oğlu Abdullah da makbul birer hadis râvisidir.

Mutarrîf, Basra'nın meşhur kârii Âmir b. Abdükays'tan hıfzını tamamladı. Babasından başka Hz. Âişe, Hz. Ali, Hz. Osman, Ammâr b. Yâsir, Ebû Zer el-Gifârî, İmrân b. Husayn, Muâviye b. Ebû Süfyan gibi sahâbîlerden hadis rivayet etti. Übey b. Kâ'b'dan olan rivayetleri ise mürseldir. Kendisinden kardeşi Yezîd, yeğeni Abdullah b. Hânî, Hasan-ı Basrî, Sâbit el-Bünânî, Katâde b. Diâme gibi tâbiîn muhaddisleri rivayette bulundu. İbn Sa'd Mutarrîf'in sika, takvâ ve üstün edep sahibi, akıllı bir kimse; Ebû'l-Hasan el-İclî sika, tâbiînin en hayırlılarından biri, sâlih bir adam; İbn Hibbân el-Büstî ise Basra'nın âbid ve zâhidlerinden biri olduğunu söyler. Zehebi'ye göre Mutarrîf İslâmiyet'in önemli şahsiyetlerinden biridir; ilim ve amelde önder, gönülleri etkileyen mânevî bir liderdir. Onun gönülleri etkilemesinde yaşama tarzı kadar vaazları da etkili olmuştur. Mutarrîf b. Abdullah 95'te (713-14) vefat etti. 86 (705) yılında ve daha başka tarihlerde öldüğü de zikredilmiştir.

Mutarrîf b. Abdullah, İslâm tarihinde büyük kargaşanın meydana geldiği bir dönemde yaşamakla birlikte bu tür olaylardan hep uzak durmuştur. Toplumu sarsan hadiseler ortaya çıktığında halkı uyarır, kendisi de evine çekilir, ortalık yatıncaya kadar cuma namazına bile gitmezdi. Varlıklı bir kimse olan Mutarrîf güzel söz söy-

lemekle de ünlüydü. Kaynaklarda kendisine bu tür bazı sözler atfedilir: "İnsanların aklı yaşadıkları zamana göredir"; "Bana göre ilim ibadetten daha üstündür; din-darlığın en üstünü de vera'dır"; "Bütün gece uyuyup sabahleyin bundan dolayı pişmanlık duymak sabaha kadar ibadet edip sabahleyin yaptığıyla övünmekten daha iyidir"; "Bütün dünya karşılığında bir defa bile yalan söylemek istemem"; "Âfiyetle olup şükretmeyi belâya uğrayıp sabretmeye tercih ederim." Mutarrîf'e göre bir kimse kendini yüksek bir yerden aşağıya atıp, "Ne yapayım, kaderim böyleymiş" dememelidir. Kötülüklerden sakınıp iyi şeyler yaptığı halde istenmeyen bir durumla karşılaştığında ise Allah'ın yazdığından başka bir şeyin başına gelmeyeceğini bilmelidir. Esasen kul Allah ile şeytan arasında bir yerde durur. Eğer Allah Teâlâ kulunu tehlikelerden kurtarmak isterse kurtarır; eğer onu şeytana bırakırsa şeytan onu alıp götürür (Ebû Nuaym, II, 201-202).

Rivayetleri *Kütüb-i Sitt*e'de yer alan Mutarrîf'in babasından olan nakilleri Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde bulunmaktadır (IV, 24-26). İbn Hacer el-Askalânî *el-İşâbe*'de onun biyografisine Hz. Peygamber zamanında doğan çocuklar bölümünde yer vermiştir (III, 478-479).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 24-26; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 141-146, 244-245; Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, VII, 396-397; Müslim b. Haccâc, *Ricâlu 'Urve b. ez-Zübeyr* (nşr. Sükeyne eş-Şihâbî, MMLADm., XLIV/1 [1979] içinde), s. 140-141; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târih*, II, 80-84; Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 198-213; İbnü'l-Esir, *İcâdu'l-gâbe* (Bennâ), III, 274-275; Zehebi, *A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 187-195; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 64-65; İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, X, 173-174; a.mlf., *el-İşâbe*, III, 478-479; Ali Sâmî en-Neşşâr, *Neş'e-tü'l-fikri'l-felsefî fi'l-İslâm*, İskenderiye 1978, III, 122-126; Abdüssettâr eş-Seyh, *A'lâmü'l-huffâz ve'l-muhaddişin*, Dimaşk - Beyrut 1417/1997, I, 299-323.

M. YAŞAR KANDEMİR

MUTARRİF eş-ŞİHÂBÎ

(مطرف الشهابي)

Mutarrîf b. Şihâb b. Amr
b. Abbâd eş-Şihâbî
(ö. 459/1067)

Yemen'de kendi adıyla anılan
Zeydî fırkasının kurucusu.

San'a'nın güneybatısındaki Beytühan-bas'ta dünyaya geldi. 390 (1000) yılında hocası Ali b. Mahfûz'dan ders aldığına göre IV. (X.) yüzyılın ikinci yarısında doğduğu söylenebilir. Hayatının ilk dönemlerini köyünde çiftçilikle geçirdi. Ardından San'a-